

В.Г.ВОРОПАЄВА (кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук)

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету, Кіровоград
kafedra09@i.ua

РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ ЯК ГЛОБАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

В статті дається аналіз розвитку демократії як основного фактору, що сприяв посиленню «хвиль демократизації»; дається аналіз розвитку «третьої хвилі демократизації»; демократія розглядається як самоцінність і глобальний процес, яка сприяє формуванню в сучасній Україні громадянського суспільства, що є результатом демократизації; аналізуються проблеми формування громадянського суспільства та напрями його удосконалення в сучасному соціумі

Ключові слова: демократія, «хвилі демократизації», демократія як глобальний процес, демократія як самоцінність, громадянське суспільство, громадянські організації, громадянин, демократичні засади суспільства, сучасний соціум

Постановка проблеми

Розвиток демократії як глобального процесу уXXI столітті – це основний фактор, який визначає сукупність відносин у світі в умовах глобалізації. Особливого значення це набуває в умовах соціополітичних трансформацій, від ступеня адекватності якого залежить тривалість та ефективність трансформаційних процесів, сталий розвиток суспільств за умов збереження національної самобутності. Теоретична побудова наукової концепції демократії як глобального процесу синтезує забезпечення стійкого демократичного розвитку, є надзвичайно актуальним завданням. На початку 1990-х рр. в політологічну і філософську науку ввійшло нове поняття – „хвилі демократизації”, що відображає темпоральні просторові і часові зміни в демократичному процесі [1, с.5].

Актуальність дослідження

Актуальність дослідження заключається в тому, що на початку XXI століття в значній мірі посилюються демократичні рухи і розширилися межі демократичного процесу. Важливе значення розробці теорій «хвиль демократичного процесу» належить С.Хантінгтону, який в науковій монографії „Третя хвиля демократизації в кінці XX століття” представив цілісну картину змін, які відбуваються в міжнародних економічних відносинах, проаналізував передумови, протікання і перспективи переходу від тоталітаризму і авторитаризму до демократії. В даному доробку С.Хантінгтон дає наступне визначення „демократичної хвилі” (чи „хвилі демократизації”): хвиля демократизації” свідчить про перехід групи країн від недемократичних режимів до демократичних, що відбуваються в певний період часу, і по чисельності істотно перевершує ті країни, в яких за цей же період часу розвиток протікає в протилежному (тобто антидемократичному) напрямку. Історія знає такі періоди, коли у великій групі країн переважають протилежні тенденції, пов’язані з посиленням антидемократичних сил,

поразкою демократії і встановленням авторитарних і тоталітарних режимів. Ці етапи в історії С.Хантінгтон називає „відступаючою хвилею” (чи „хвилею відходу (відкату) від демократизму” – reverseware). На основі аналізу історичного матеріалу, пов’язаного із становленням демократичних режимів, так і з їх *часовою* (хоч протяжність у часі могла б бути вагомою) поразкою, С.Хантінгтон аналізує проблеми стабільності суспільств, які поєднуються зі ступенем інституціоналізації суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

С.Хантінгтон виокремлює „*три хвилі демократизації*” західного суспільства: *перша* хвиля демократизації – 1828-1926 рр.; (*перша* хвиля відкату 1922-1942 рр.); *друга* хвиля демократизації 1943-1962 рр.; (*друга* хвиля відкату 1958-1975 рр.); *третья* хвиля демократизації з 1974 р. по теперішній час. С.Хантінгтон виділяє *три моделі переходу від авторитаризму до демократії*: 1) *класична лінійна модель демократизації* (Великобританія, Швеція): передбачає поступове обмеження монархічної влади, розширення прав громадян і парламенту; спочатку підданці одержують громадянські (особисті) права, потім — права політичні і значно пізніше — соціальні; поступово обмежуються, удосконалюються виборчі цензи; парламент перетворюється на вищу законодавчу владу й контролює уряд. *циклічна модель* (у багатьох країнах Латинської Америки, Азії й Африки) припускає чергування демократичних й авторитарних форм правління при формально позитивному ставленні до демократії з боку політичної еліти; у цьому випадку вибрані народом володарі самі привласнюють владу, зіштовхуючись зі зростаючою непопулярністю й сильним протистоянням опозиції, або після повалення їх режиму до влади приходять військові; в той же час зазначена модель свідчить про недостатню зрілість внутрішніх передумов демократії й, особливо, про її слабе укорінення в пануючій політичній культурі; *діалектична модель* (Іспанія, Португалія, Греція), як і модель циклічна, характеризується нестабільністю перехідних політичних режимів, але тут перехід до демократії здійснюється під впливом уже досить досконалих внутрішніх передумов (індустріалізації, численного середнього класу, досить високого освітнього рівня громадян, раціоналізації й індивідуалізації масової свідомості); усі ці чинники призводять до досить швидкого й раптового провалу авторитарних режимів; у результаті поступово (і після низки змін) встановлюється стабільна, життєздатна демократія [2, с.15].

Перехід від авторитарної форми правління до демократичної може здійснюватися за двома алгоритмами: *консервативний (стримуючий)* – базується на авторитарних принципах суб’єкт-об’єктної взаємодії (залежності) і характеризується повільними поступками держави перед суспільством; *інноваційний (випереджаючий)* – базується на демократичних принципах суб’єкт-суб’єктної взаємодії і характеризується різким натиском демократичного врядування на державу, яка в силу цього втрачає авторитарну силу, а згодом і у цілому перетворюється в правовий інструмент управління в руках суспільства. Перший шлях довгий, Воропаєва В.Г., 2012

супроводжується поглибленням суспільних трансформацій і не дає гарантії переходу до демократичної держави. Другий – історично короткий, якісно відмінний, супроводжується принципово іншим підходом – характеризується розвитком демократії, яка виступає гарантією формування та розвитку демократичної держави і громадянського суспільства в цілому. *Характерною рисою* сучасної демократичної хвилі у порівнянні з останніми хвилями демократичного процесу є її більш *глобальний характер*, так як вона охоплює майже всі континенти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Перехід до демократії в різних країнах трактується як глобальний процес, тобто між різними перехідними процесами й формами демократизації слід не тільки знайти щось спільне, але і розглянути їх як окремі приклади світового політичного руху. А це означає, що на форму, інтенсивність, характер перехідних демократичних процесів впливають не тільки національні, історичні, економічні, соціальні й культурні чинники, але й *міжнародний* фактор. Глобалізація процесу демократизації виражається в тому, що будь-яка країна не може знаходитися поза впливом загального демократичного руху. Третя хвиля демократизації охоплює і сферу міжнародних відносин, наповнюючи їх демократичним змістом. Запропонована концепція демократизації розглядає демократію як самоцінність, не прив'язуючи її становлення з прагматичними, інструментальними цілями. Відчутна тенденція заключається в тому, щоб розглядати демократію як найбільш оптимальну за даних умов форму політичного устрою, як елементарну людську потребу [3, с.71].

Новизна

Новизна дослідження демократії як глобального процесу заключається в тому, що в сучасних умовах відзначається відносна стійкість демократичних орієнтацій навіть в умовах економічної кризи. Концепція демократизації ґрунтується на ідеї плюралістичності потенціальних форм демократичного порядку. У зв'язку з цим виникає суперечливе завдання: з одного боку — захист і відновлення європейського лібералізму, з іншого — формування толерантності щодо інших форм демократичного устрою. Демократизацією наприкінці ХХ століття *не закінчується* процес змін у світі, а також історія демократії. У даному розумінні синусоїдний характер демократичного процесу передбачає поєднання як реверсивного руху (частина країн може відкотитися назад), так і можливої четвертої хвилі, але вже в ХХІ столітті. Тому дослідження нових явищ у суперечливому демократичному процесі, набуває великого теоретичного і практичного значення задля утвердження стабільності демократії, формування концепції громадянського суспільства та вироблення напрямів його оптимізації [4, с.63].

Методологічне і загальнонаукове значення

Методологічна основа дослідження визначається підходом, який спирається на принципи об'єктивності, цілісності, системності, Розвиток демократії як глобального процесу

структурності, що дозволили глибоко проникнути у складні процеси демократизації, яка відбувається в сучасному світі.

Як відмічав С.Хантінгтон, „Успішне завершення третьої хвилі демократії започаткує основи для її четвертої хвилі, яка викличе демократію в перехідних і найбільш бідніших регіонах світу, тобто туди, де її поки немає”. Тому вершиною світового демократичного процесу є розроблена Р.Далем, відомим представником американської політичної науки в доробках „Політичні демократії в західних демократіях” (1966 р.), концепція демократії. В його доробках „Дилеми плюралістичної демократії ” (1982 р.), „Поліархія. Участь і опозиція” (1971 р.), „ Демократія, свобода і рівність” мова йде про поліархію, інтерпретованої як дійсність, що відрізняється від демократичного ідеалу, але такої, що надає громадянам можливість політичної участі, а групам і лідерам – можливість відкритого суперництва в боротьбі за владу.

Викладення основного матеріалу

Як свідчить аналіз, вихідною точкою демократизації є: 1) наявність національної єдності, що є засадничою умовою переходу до демократії; 2) для демократії не потрібно будь-якого мінімального рівня економічного розвитку і соціальної диференціації; 3) появленням на політичному горизонті такої політичної еліти, яка здатна привести до демократії; 4) намагання нових політичних сил позбавитися серйозних і стійких конфліктів і суперечностей та виробити ефективні механізми їх вирішення; 5) наявність багатоманітності в національній єдності і свідомої інституціоналізації механізмів демократії; 6) свідомий перехід до демократії верхівки політичного керівництва; 7) прийняття демократичних рішень може розглядатися як акт свідомого відкрито вираженого консенсусу; 8) коли при владі є молоде покоління лідерів, яке розуміє демократію широко і намагаються прийти до влади; 9) віра в нові демократичні механізми і їх використання при вирішенні деяких суспільних проблем і конкурентні принципи рекрутування політичних еліт; 10) поява нових ефективних партійних організацій, зв'язаних з електоральними масами і населенням в цілому; 11) потрібно виробити свідомий вибір демократичних процедур, щоб політики і електорат звикли до нових правил гри; 12) наявність національної інтелігенції (еліти), здатної виробити шлях національної єдності [5].

Розвиток демократичних засад сприяє: формуванню у громадян нових цінностей, розвитку міжособистої довіри, компетентності і задоволення життям, а ці якості, взаємопов'язані з легітимацією демократичних політичних інституцій; економічне зростання впливає на розвиток освіченості суспільства, так як саме найбільш освічена частина суспільства виражає симпатії до демократичного врядування; економічний розвиток створює більше ресурсів для розподілу їх серед різних соціальних груп, а це в свою чергу зменшує гостроту соціальних конфліктів; економічний розвиток приводить до формування середнього класу, який є основою соціальної демократії; економічний розвиток сприяє розвитку

торгівлі, інвестицій, комунікацій, інформаційних технологій, що робить суспільство відкритим для демократичних ідей.

Формування в сучасній Україні громадянського суспільства є результатом демократизації, що відбувається в сучасному світі і в Україні.

Воно пов'язано з формуванням розвинутих параметрів зрілої демократичності суспільних відносин, свободи особистості, соборності, соціальної солідарності, владної зрілості і самодостатності, державної або правової захищеності є надто складним, багатоаспектним і довготривалим процесом. Він має базуватися на усвідомленому виробленні принципово нового політичного мислення, нових норм поведінки та взаємодії громадян та її спільнот на засадах потягу громадян до активізації своєї діяльності, вирішенні проблем життєдіяльності територіальної громади. Сприяння розвитку громадянського суспільства передбачає налагодження ефективної взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, що повинна базуватися на партнерстві, взаємозацікавленості всіх сторін. При цьому становлення України як демократичної держави потребує забезпечення реального народовладдя, створення дієвого і ефективного механізму участі різних соціальних груп у державному управлінні, регулювання суспільних відносин за кращими зразками і досвідом сталої демократії [6, с.87].

Демократизація є об'єктивною умовою формування і функціонування громадянського суспільства і правової держави, вона сприяє процесам національного визволення, забезпечення суверенітету нації, утворенню і розвитку національної державності. Демократизація є фундаментом правової держави і громадянського суспільства, вона стає реальним способом життя суспільства, показником його соціальної якості, каталізатором ефективного суспільного розвитку, сприяючи демократизації громадянської активності людей, їх виробничої діяльності, подоланню байдужості до дій влади, утвердженню у громадян почуття обов'язку і відповідальної поведінки у всіх сферах суспільних відносин. Демократія – це процес оволодіння громадянським суспільством як суб'єктом історичної дії владними повноваженнями для участі в управлінні власними (громадянськими) справами в структурі соціального організму країни.

Одним проявів демократизації сучасного соціуму є оволодіння громадянськістю (від. грец. *civilis* громадянин) - поняття, що означає найхарактерніший політико – правовий зв'язок індивіда (особистості) з державою, що відображається в її взаємовідносинах з системою правових цінностей - прав і обов'язків людини і громадянина. Навпаки, апатриди (від грец. *apatrisapolis* -- позбавлений батьківщини) - особи, що не мають громадянства (підданства). Біпатриди (від грец. *patris* рід і *patridos* родина) особи, які мають громадянство [7, с.98].

Громадянин - це індивід, який володіє необхідними правами для вільного використання своїх сил і здібностей, який несе повну відповідальність перед законами, суспільством та іншими громадянами за свої дії, що становить сутність громадянської культури і свідомості.

Розвиток демократії як глобального процесу

Підстави і порядок буття чи втрати громадянства України передбачені законом України від 8 жовтня 1991р. "про громадянство України". Громадянство - це належність людини до тої чи іншої держави, визначення її юридичного стану, усвідомлення цілісності індивіда як правової діяльності в контексті певних політико - правових умов. Поняття "громадянина" і "громадянства" відомі ще з часів епохи античності. Відомо, що ще в давньому Римі громадянин користувався повнотою громадянських і політичних прав, які реалізувалися в його безпосередньому бутті. Але в змістовному плані формальна рівність повноправних громадян не виключала їх фактичної нерівності, яка була зумовлена майновою нерівністю. Дослідницькі звернення до емпіричного матеріалу того часу свідчать, що основну масу громадян складали люди середнього достатку; в європейських країнах до кінця ХІХ ст. інститут громадянства репрезентував місцевих жителів, на які розповсюджувалися права жителів міста у площині присвоєння ними статусів і привілеїв, але політично обмежених в порівнянні з духовенством і дворянством. Епоха боротьби за правову рівність усіх громадян у Новий час була ознаменована Великою французькою революцією. У монархічних державах традиційно емпіричною базою для філософської рефлексії слугував термін "підданство". В сучасній юридичній рефлексії інститут громадянства розумівся як стійкий правовий зв'язок людини з конкретною державою, наслідком якого є розповсюдження на нього прав і обов'язків, в яких відбивається правовий стан суспільства певної історичної доби.

Розвиток демократії як процесу потребує пояснення терміну «громадянськість». Громадянськість в абсолютному смислі - це поняття, що відображає володіння необхідними правами для вільного використання своїх сил і здібностей; повної відповідальності перед законом, суспільством і іншими громадянами за свої дії і вчинки, протидіючи процесу "розтікання" індивіда в об'єктивності світу. Поняття "громадянина" і "громадянства" починає вмішувати автентичний смисл його визначення в умовах Нового часу, який пов'язаний з розвитком індивідуального суспільства, системи речової залежності між людьми, абстрактно знеособлених стандартів суспільства, сумірності діяльності людей в правовій державі. Громадянське суспільство, правова держава і розвинене індустріальне суспільство являють собою ті життєконструктивні засади, в центрі яких громадянин з його інтересами, потребами, устремліннями. Громадянськість як необхідний мінімум розвитку свободи особистості зумовлює зі своєї сторони функціонування держави, суспільства, економіки, різноманітних інституцій, досвід яких опередмечується в певних формах, які передбачують соціокультурні умови реалізації особистості. Правові взаємовідносини між людиною і державою є духовно - практичним опертям, що ґрунтується на виконанні громадянином законів, підкорення його приписам, сенс яких осмислення проблем не правового суспільства, способом самоствердження правової особистості. Двосторонній характер і правовий зміст відносин людини і суспільства, людини і держави як сумарний вираз сутності

Воропаєва В.Г., 2012

цивілізованого суспільства складає політико - правовий статус громадянина [8, с.63].

Володіння громадянством є всезагальною універсальною умовою повної право суб'єктивності особи, яка являє собою "силове поле" руху свідомості, культури, мислення взагалі. Права громадянина пов'язані зі сферою відносин людини з суспільством, державними інституціями, які визнають і гарантують свободу людини, здатні маніфестувати його захист від тотального поневолення. Під правовим статусом громадянина розуміється обсяг тих прав і свобод, а також обов'язків, які згідно з чинним у країні законодавством, належать конкретним особам, насамперед, громадянам цієї країни, по їх безпосередності, саме по значенню їх для правової життєдіяльності, практичного самовизначення людини і громадянина, сприйнятливості до свободи жити в громадянському суспільстві. В той же час особа виступає і як суб'єкт права, адже, у правовій системі суспільства її місце і роль характеризуються через правовий статус, що дає можливість розглядати фактичне і юридичне ставлення людини як носія суспільного цілого - громадянського суспільства і правової держави.

Відомі різні визначення правового статусу особи як її формотворчої діяльності. В найширшому значенні під правовим статусом особи, що становить онтологічний каркас громадянськості, розуміють закріплене становище людини в суспільстві. Юридичне право - це задекларовані державою правила поведінки суб'єктів, щоб відображати правду, справедливість, добро. У сучасних умовах розбудови України особистість стає рівноправним суб'єктом суспільних відносин з державою, її органами і посадовими особами. Змістом загального правового статусу громадянина є осмислення таких його складових елементів: 1. відповідні правові норми; 2. правосуб'єктивність; 3. загальні для всіх суб'єктивні права, свободи, законні інтереси й обов'язки; 4. законні інтереси; 5. громадянство; 6. юридична відповідальність; 7. правовідношення загального статусного характеру. Парадигма сучасної правової культури індивіда визначає загальний правовий статус особи, місію якого виконують суб'єктивні права, свободи, законні інтереси й обов'язки людини і громадянина, які закріплені в Конституції України. До них належать : громадянські й політичні, економічні й соціальні, екологічні й культурні права, а також гарантії, що забезпечують їх здійснення; основні обов'язки особи, наділених однаковим життєвим достоїнством і рівноправністю її складових. Таким чином, держава і особа тісно взаємопов'язані між собою, держава визнає людину, її життя, недоторканість, честь, гідність - найважливіших соціальних цінностей, реалізуючи сукупність усіх відносин людини одночасно.

Головний обов'язок держави - забезпечити людині умови для здійснення її прав й свобод, що становлять право у відповідний зв'язок з буттєвими вимірами безпосереднього досвіду індивіда і суспільства. У свою чергу держава є відповідальною перед людиною, її буттям, діяльністю. За допомогою права, передусім конституційного, держава закріплює відповідальний правовий статус людини і громадянина як основу

громадянськості забезпечувати кожній особі рівні можливості користуватися своїми суб'єктивними правами в їх буттєво - екзистенційному і суспільному вимірах. Громадянство, таким чином, як необхідний мінімум розвитку людини і її свободи, зумовлює зі своєї сторони, функціонування суспільства, економіки і держави, тобто носить суто праксеологічний зміст як для самої людини, так і держави. Верховенство і пріоритет права й закону в державі характеризує її як демократичну, правову, соціальну державу, що слугує людині й громадському суспільству [9, с.98].

Розвиток демократії як глобального процесу свідчить, що одним з ключових завдань на цьому шляху є сприяння розвитку громадянського суспільства як сукупності неполітичних відносин (економічних, політичних, національних, духовно-моральних, релігійних), що мають потенції до самоорганізації і саморегуляції на засадах природного права (громадські організації – це немов би клітини, з яких складається організм людини). Громадянське суспільство – це основа демократизації суспільства, що включає сукупність наступних інститутів: 1) сукупність добровільних громадських об'єднань (громадські організації і громадські рухи), а також політичні партії із метою захисту від небажаних дій державної влади з прийняття того чи іншого політичного, економічного або культурно-національного рішення; 2) громадянська активність партій, неурядових організацій, громадських ініціатив або соціальних рухів, їх співучасть в корисних об'єднаннях; 3) незалежні (недержавні) засоби масової інформації, що обслуговують громадські потреби та інтереси, формулюють і оприлюднюють громадську думку; 4) це роль і місце громадських організацій у прийнятті державно-управлінських рішень, що ґрунтується на розподілі феномену влади між державою і громадянським суспільством; 5) їх дії ґрунтуються на механізмі інноваційної діяльності (наук, захисні громадські ініціативи, наприклад, екологічні, антивоєнні, ресурсозберігаючі) і одночасно виконують функції зворотної складової механізму реалізації повноважень державою; 6) залежні від громадянськості елементи судової і правоохоронної системи (як-то суди присяжних, народні міліцейські загони); 7) неурядові організації; 8) професійні і творчі спілки; 9) благодійні організації; 10) інші непідприємницькі товариства та установи; 11) на Заході є тенденція зараховувати до інститутів громадянського суспільства розподільчо-регулятивні інститути держави загального добробуту.

Розвиток демократії як глобального процесу свідчить про удосконалення громадянського суспільства, що являє собою: 1) опору демократії і вияв свободи; 2) сферу людської солідарності; 3) захист індивідами та об'єднаннями своїх інтересів. Головним суб'єктом громадянського суспільства є особа, що і є головною його ознакою. Громадянське суспільство - це сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави і в якій превалюють громадянські цінності. З поняттям громадянського суспільства пов'язують існування в

Воропаєва В.Г., 2012

суспільств незалежних від держави громадських організацій, або як тепер прийнято говорити «третього сектору» (груп тиску на політичний процес). Найголовніші функції громадянського суспільства: 1) засіб самовиразу індивідів, їх самоорганізації і самостійної реалізації ними власних інтересів; 2) гарант непорушності особистих прав громадян, що сприяє формуванню соціального капіталу; 3) надають урегульованості протестам і вимогам людей, які могли б мати руйнівний характер і створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади; 4) функцію захисту інтересів, завдяки чому кожна група отримує шанс «бути почутою на горі» владної піраміди. Правова держава – це продукт громадянського суспільства [10, с.45]. Розвиток демократії як глобального процесу свідчить, що елементарною одиницею процесу демократизації громадянського суспільства має стати форма залучення громадянських організацій до процесу прийняття і реалізації управлінських рішень. Громадянське суспільство - це структура, яка складається з підструктур: 1) матеріально-речова; 2) інституціональна; 3) спільнотна (жінки, молодь, трудові асоціації, територіальні співтовариства); 4) комунікативна; 5) організаційна; 6) ціннісна; 7) нормативна; 8) суб'єктна.

За посередництвом утворення, функціонування та розвитку громадських організацій здійснюється самоорганізація громадянського суспільства. Самою сутністю самоорганізації є спонтанне самоформування нових структур, стихійне нецілеспрямоване виникнення в соціальній системі нових об'єктів, яке здійснюється її власними силами, без зовнішнього втручання. Громадська організація – утворення і реалізація активності громадян. У такий спосіб – шляхом утворення недержавних організацій – соціум собі забезпечує базу для розвитку. Громадські організації, як свідчить науковий колектив під ред. В.П.Беха, постають атрактивними елементами, котрі притягують до свого складу громадян із близькими інтересами і соціально-політичними переконаннями [11, 680с.]. Розвиток демократії як глобального процесу свідчить про удосконалення принципів взаємодії органів виконавчої влади з інститутами демократії, які є наступними: 1) соціальне партнерство; 2) забезпечення рівних можливостей; 3) взаємовідповідальність; 4) відкритість та прозорість; 5) ефективність процесу взаємодії – досягнення позитивних результатів у процесі взаємодії органів виконавчої влади з інститутами; 6) здійснення інститутами громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення; 7) надання інститутами послуг відповідно до укладених договорів; 8) проведення органами виконавчої влади моніторингу та аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного реагування на пропозиції та зауваження громадськості; 9) налагодження комунікацій між органами виконавчої влади, інститутами громадянського суспільства та суб'єктами господарювання (заохочення благодійництва та меценатства). Основним механізмом розгортання процесів демократизації являється реалізація влади громадських організацій, що складає зміст громадянської самоорганізації. В

Розвиток демократії як глобального процесу

результаті формується державно-громадянське управління, що являє собою форму взаємодії державної влади і громадських організацій. Система державно-громадянського управління зводиться до реалізації наступних механізмів: 1) механізм лобіювання; 2) механізм науково-громадянського консультування; 3) механізм публічного обговорення; 4) механізм експертизи; 5) механізм правозахисної діяльності; 6) механізм громадського контролю. Система державно-громадянського управління включає: 1) територіальні та галузеві центри соціального партнерства; 2) центр соціального партнерства, інститут радників, консультантів, спільні колегії; 3) центри соціального патерства наукового експертного забезпечення; 4) зовнішньо-орієнтовані колективні структури держави і громадянського суспільства; 5) інтегровані принципи організаційної взаємодії держави і громадських організацій; 6) демократичний стиль управління, що опирається на насилля держави і вплив громадських організацій. Сьогодні в Україні необхідні умови для становлення системи державно-громадянського управління, що реалізуються стихійно, проте мережа громадських організацій повинна набути системного характеру мати спеціалізовані кадри, механізми, технології й інші властивості суб'єкта - носія влади для повноцінної співпраці з державою.

Висновки

Розвиток демократії як глобального процесу сприяє подальшій демократизації сучасного суспільства, що свідчить про велику появу громадських організацій в Україні та їх концептуальне оформлення в різного роду концепціях демократизації. Концепції громадянського суспільства направлені на створення сприятливих умов для подальшого розвитку громадянського суспільства; зміцнення демократії в Україні; удосконаленню нормативно-правової бази з питань громадянського суспільства і доступу громадян до інформації; розробленню та впровадженню ефективного механізму налагодження комунікацій між органами виконавчої влади та зазначеними інститутами; формуванню громадянської культури суспільства через виявлення активної громадянської позиції.

Перспективи подальших наукових досліджень

- аналіз подальших процесів демократизації сучасного українського суспільства та вивчення зарубіжного досвіду демократизації сучасного суспільства в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Список літератури

1. Хантингтон С. Будущее демократического процесса: от экспансии к консолидации // Мировая экономика и международные отношения. – 1995. - №10.

2. Глобалистика: Энциклопедия / Гл. ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков; Центр научных прикладных программ «Диалог». – М.: ОАО Изд-во «Радуга», 2003. – 1328 с.

3. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: монографія. - Запоріжжя: ЗДІА.- 256с.

Воропаєва В.Г., 2012

4. Мартиненко В.М. Демократизація механізмів державного управління процесами суспільних трансформацій / Автореф. дис. доктора наук з держ. управління: 25.00.02. – Донецьк, 2005. – 36 с.

5. Даль Р. Полиархия, плюрализм и пространство // Вопросы философии. – 1994. - №3. – С. 37-48.

6. Лях В.В. Свобода і пошук нових форм ідентичності в добу глобалізації // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць. Гол. ред. В.В. Лях. - Вип. 57. - К.: Український центр духовної культури. - 244 с.

7. Белорус О.Г., Лукьяненко Д.Г., Гончаренко О.М. Глобальные трансформации и стратегии развития: Монография. - К.: Ориане, 2000. - 424 с.

8. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы: Монография. - М.: Междунар. отношения, 1999. - 256 с.

9. Макогон Ю.В., Орехова Т.В. Глобализация в Украине и мировой экономике. - Донецк: ДонНУ, 2004. - 478 с.

10. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України; Нац. Пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; за науковою ред. В.П. Беха; редкол.: В.П. Бех (голова), Г.О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. - 680 с.

Надійшла до редакції 10.04.2012р.

В.Г. ВОРОПАЕВА

Кировоградская летная академия Национального авиационного университета, Кировоград

РАЗВИТИЕ ДЕМОКРАТИИ КАК ГЛОБАЛЬНОГО ПРОЦЕССА

В статье дается анализ развития демократии как основного фактора, который содействовал усилению «волн демократизации»; дается анализ развития «третьей волны демократизации»; демократия рассматривается как самоценность и глобальный процесс, которая способствует формированию в современной Украине гражданского общества, которое есть результатом демократизации; анализируются проблемы формирования гражданского общества и направления его усовершенствования в современном социуме.

Ключевые слова: демократия, «волны демократизации», демократия как глобальный процесс, демократия как самоценность, гражданское общество, гражданские организации, гражданин, демократические основы общества, современный социум

V. VOROPAeva

Kirovograd aeronautics Academy of National aviation University, Kirovograd

DEVELOPMENT OF DEMOCRACY AS GLOBAL PROCESS

In article the analysis of democracy` development as major factor which promoted strengthening the “waves of democratization” is given; the analysis of development of the “third wave of democratization” is given; democracy is considered as self-value and global process which promotes civil society` formation in modern Ukraine which is the result of democratization; problems of civil society formation and a direction of its improvement in modern society are analyzed.

Key words: democracy, “waves of democratization”, democracy as global process, democracy as self-value, civil society, civil organizations, citizen, democratic bases of society, modern society

Розвиток демократії як глобального процесу